

УДК 821.161.3.09

А.М. МАКАРЭВІЧ

ТВОРЫ БЕЛАРУСКАЙ ДЗІЦЯЧАЙ ЛІТАРАТУРЫ Ў КАНТЭКСЦЕ ЎРОКАЎ ПАЗАКЛАСНАГА ЧЫТАННЯ І РАЗВІЦЦА МАЎЛЕННЯ Ў ПЯТЫМ КЛАСЕ (Агульнаметадычны аспект)

У артыкуле разглядаюцца этапы і формы дзейнасці выкладчыка і вучняў у кантэксце ўрокаў па развіцці маўлення і пазакласнага чытання ў пятым класе. Характарызуецца адпаведны метадычны кантэкст такой працы, перспектывы выкарыстання яе вынікаў у далейшай дзейнасці настаўніка і вучняў; прапановваюцца тэарэтычныя вывады, а таксама фактычныя ілюстрацыі ў адпаведнасці са зваротам да аналізу літаратурных тэкстаў і пытаннямі метадычнай арганізацыі іх вывучэння.

Уводзіны

На сучасным этапе выкладання літаратуры ў сярэдняй школе важным фактарам з'яўляецца арганізацыя працы настаўніка і вучняў па сістэме перспектывных ліній. Галоўныя мэты навучальнага характару пры гэтым наступныя. Фарміраванне ўменняў успрымання і ацэнкі:

а. мастацкага вобраза ў кантэксце адпаведнага твора – *бліжняя перспектыва*;

б. твора пісьменніка ў межах яго творчай спадчыны – *сярэдня перспектыва*;

с. мастацкага твора, спадчыны пісьменніка і нацыянальнай літаратуры ва ўзаемасувязі літаратурных працяў – *дальняя перспектыва*.

У сувязі з гэтым павінна адбывацца паэтапнае фарміраванне ўменняў і назапашванне ведаў для здзяйснення вучнямі адпаведных відаў дзейнасці пры падрыхтоўцы іх да выканання розных форм працы. Прычым гэтыя формы працы, алгарытмы іх выканання мэтазгодна паступова ўскладняць.

Пры гэтым важна, каб вучні выразна ўсведамлялі, на якім этапе іх навучання, у якіх відах, формах дзейнасці спатрэбіцца тое, чым яны займаюцца пры падрыхтоўцы да таго ці іншага ўрока, пры выкананні заданняў на адпаведных уроках.

Усведамленне школьнікамі бліжэйшых, сярэдніх і далніх перспектыв іх вучэбнай дзейнасці дазваляе больш рацыянальна, эфектыўна наладжваць тыя ці іншыя формы іх працы, не паўтараючы некаторыя іх этапы, вызваляючы пры гэтым час і (галоўнае!) адпаведны запас энергіі – разумовай, фізічнай – на здзяйсненне планаў

творчага характару. Рацыянальна арганізаваная інтэлектуальная дзейнасць спрыяе назапашванню не толькі фактычнай інфармацыі пэўнага кшталту, паступоваму фарміраванню ўменняў і навыкаў адпаведнай скіраванасці, але і ўзнікненню ў суб'екта такой дзейнасці ўпэўненасці ў сваіх сілах, жадання творчага прымянення назапашаных ведаў і навыкаў.

Паколькі ў сістэме літаратурнай адукацыі пяты клас з'яўляецца пераходным этапам ад пачатковага навучання (літаратурнае чытанне) да сярэдняга (літаратурнае навучанне), то вельмі важна з самага пачатку яго здзяйснення вучыць вучняў рацыянальнай арганізацыі працы з выхадам на развіццё іх творчых здольнасцей. Важна пры гэтым пастаянна арыентаваць школьнікаў на тое, калі, у якіх формах, відах дзейнасці спатрэбяцца ім вынікі іх працы. Такі падыход павінен быць сістэмным. У сувязі з гэтым звернемся да характарыстыкі наступных аспектаў з улікам сістэмы перспектыўных ліній: а) выбар форм навучальнай і творчай дзейнасці вучняў, выбар твораў для пазакласнага чытання; б) асаблівасці арганізацыі і правядзення ўрокаў па развіцці маўлення і пазакласнага чытання: канкрэтныя мэты, змест, віды дзейнасці настаўніка і вучняў.

Асноўная частка

“Вучэбная праграма для агульнаадукацыйных устаноў з беларускай і рускай мовамі навучання. Беларуская літаратура. V – XI класы” вызначае толькі колькасць гадзін на ўрокі па развіцці маўлення і “*прыкладны спіс твораў для пазакласнага чытання*”, асноўны ж змест гэтых урокаў не акрэсліваецца.

“Прыкладнае каляндарна-тэматычнае планаванне па вучэбным прадмеце “Беларуская літаратура” <...> (V клас агульнаадукацыйных устаноў з беларускай і рускай мовамі навучання)” не прапануе канкрэтныя формы творчай дзейнасці вучняў на ўроках па развіцці маўлення (даюцца рэкамендацыйныя парады адносна гэтых формаў). Што тычыцца вызначэння твораў для ўрокаў пазакласнага чытання, то яно ўвогуле адсутнічае, паколькі “Вучэбная праграма...” такое вызначэнне адсылае настаўніку: “*на выбар*”. Пры гэтым варта звярнуць увагу на тое, што “Прыкладнае каляндарна-тэматычнае планаванне...” вызначае і паслядоўнасць: спачатку ідуць урокі па развіцці маўлення, а потым урокі пазакласнага чытання. Акрамя гэтага, у адносінах да ўрокаў пазакласнага чытання ў “Прыкладным каляндарна-тэматычным планаванні...” назіраецца некаторая супярэчнасць: іх паслядоўнасць, далучэнне да адпаведнага зместу “Вучэбнай праграмы...” можна характарызаваць як механічныя (ад-

носна раўнамернае размеркаванне па чвэрцях), бо не ўлічваецца пры гэтым тэматычны, праблемны, тэарэтычны кантэкст твораў для абавязковага вывучэння. Варта было б пры гэтым вызначыць у “Прыкладным каляндарна-тэматычным планаванні...” пералік твораў для кожнага з чатырох урокаў пазакласнага чытання з улікам тэматыкі, праблематыкі, вобразаў твораў для абавязковага чытання і твораў для ўрокаў пазакласнага чытання.

Рэкамендацыйны характар гэтых частак як “Вучэбнай праграмы...”, так і “Прыкладнага каляндарна-тэматычнага планавання...”, з аднаго боку, спрыяе творчаму падыходу настаўніка да арганізацыі адпаведных урокаў, з другога, садзейнічае парушэнню сістэмнасці пры іх планаванні і правядзенні, бо настаўнік у такіх умовах “творчай самастойнасці” аказваецца дастаткова часта непадрыхтаваным для паспяховай працы. Болей за тое, як паказвае практыка, настаўнікі дастаткова часта фармальна падыходзяць да правядзення ўрокаў па развіцці маўлення, а ўрокаў пазакласнага чытання і зусім пазбягаюць, матывуючы гэта рознымі прычынамі.

У сувязі з акрэсленым вышэй прапануем адзін з магчымых варыянтаў перспектыўнага плавання ўрокаў па развіцці маўлення і пазакласным чытанні. Пры гэтым заўважым, што зыходнай метадычнай тэзай тут з’яўляецца наступная. Такія ўрокі павінны, акрамя іншага, выходзіць у вучняў творчы падыход да выказвання сваіх думак, поглядаў, доказаў, вывадаў. Вучэбны працэс і яго вынікі на дадзеным этапе павінны спрыяць фарміраванню ў школьнікаў псіхалагічнай устаноўкі на творчы падыход да маўлення, да самастойнага ўспрыняцця літаратурнага тэксту і яго ацэнкі. Ад таго, наколькі паспяхова будзе дасягнутая гэтая задача, залежыць тое, ці захочуць вучні ў далейшым творча падыходзіць да такіх відаў дзейнасці. Тут важна фарміраваць пазітыўныя іх адносіны да творчай дзейнасці, не перакрэсліць (ні кепскай адзнакай, ні неабачлівай ацэнкай, ні выбарам неадпаведных узроўню падрыхтаванасці вучняў форм працы) іх жаданне самавыявіцца.

Паколькі і ўрокі пазакласнага чытання, і ўрокі па развіцці маўлення маюць на мэце фарміраванне творчых здольнасцей вучняў, то, па-першае, іх неабходна праводзіць у пятым класе чатырма “*парамі*” (1-на + 1-на гадзіна): урок пазакласнага чытання – адразу пасля яго ўрок па развіцці маўлення (як гэта прапанавана “Прыкладным каляндарна-тэматычным планаваннем...” у адносінах да урокаў №№ 64, 65 [3]). Такая паслядоўнасць гэтых урокаў у падабенстве зместу форм дзейнасці вучняў на іх утварае своеасаб-

лівы *блок творчых урокаў*. “*Пары*” гэтых *блокаў*, паводле форм працы, іх зместу, тэматычнай скіраванасці твораў, павінны быць цесна злучаны з раздзеламі, у кантэксце якіх праводзяцца. Аднаведныя формы дзейнасці вучняў у межах гэтых *блокаў*, па-першае, садзейнічаюць падрыхтоўцы школьнікаў да больш эфектыўнай іх дзейнасці пры выкананні заданняў да ўрокаў па развіцці маўлення, па-другое, больш эфектыўным падагульненнем, ілюстрацыям да папярэдне вывучанага матэрыялу тых раздзелаў, пасля якіх праводзяцца “*пары*” (урок пазакласнага чытання + урок развіцця маўлення).

Перспектыўнае планаванне ўрокаў пазакласнага чытання і ўрокаў па развіцці маўлення мэтазгодна здзяйсняць у наступнай паслядоўнасці:

1. Выбар літаратурных твораў з “Вучэбнай праграмы...”. Тут важна, каб яны тэматычна пераклікаліся з творамі, якія вывучаюцца абавязкова ў адпаведных раздзелах. Для ўрокаў пазакласнага чытання ў пятым класе прапануем наступныя творы: У. Дубоўка. “Як сінячок да сонца лётаў”, Я. Брыль. “Цюцік”, К. Каганец. “Скрыпач і ваўкі”, У. Караткевіч. “Чортаў скарб”.

2. Выбар тэм для ўрокаў па развіцці мовы з “Прыкладнага каляндарна-тэматычнага планавання...”. Прапануем наступныя: а) вуснае выказванне на тэму “Мой родны кут, як ты мне мілы!”, б) абагульняльны ўрок-конкурс (расказванне вучнем складзенай ім казкі), в) вусная замалёўка на падставе ўласных назіранняў за прыроднымі з’явамі, д) разгорнуты адказ на пытанне з элементамі характарыстыкі літаратурнага героя па адным з вывучаных твораў. Урокі па гэтых тэмах у далейшым пры каляндарным планаванні можна гарманічна аб’яднаць з урокамі пазакласнага чытання дзеля ўтварэння “*пар*” (урок пазакласнага чытання + урок развіцця маўлення), адпаведных тэматыцы раздзелаў.

3. Вызначэнне *блока творчых урокаў*. У сувязі з акрэсленым вышэй прапануем адзін з яго варыянтаў з улікам мэт і задач урокаў, вызначаных “Прыкладным каляндарна-тэматычным планаваннем...” (гл. табліцу).

4. Вызначэнне алгарытмаў працы настаўніка і вучняў на перспектыву: час і форма аб’яўлення заданняў на перспектыву, формы падрыхтоўкі да ўрокаў пазакласнага чытання і развіцця маўлення, перспектывы канкрэтных форм працы на ўроках, пры выкананні дамашніх заданняў у кантэксце творчага выхаду на ўрокі пазакласнага чытання і развіцця маўлення.

**Навучальная сувязь урокаў
па абавязковым вывучэнні твораў з урокамі
пазакласнага чытання і развіцця маўлення (5 клас)**

<i>Першы блок (пасля раздзела падручніка “Мой чароўны беларускі край...”) 6-7 урокі</i>	
Урок па вывучэнні твораў, вызначаных “Вучэбнай праграмай...”	<i>УПЧ: У. Дубоўка. “Як сінячок да сонца лётаў” УРМ: Вуснае выказванне на тэму “Мой родны кут, як ты мне мілы!”¹</i>
<i>Ур. 2, П Броўка. “Калі ласка”:</i> вучыць выяўляць пачуцці і думкі, адлюстраваныя ў паэтычным тэксте: гонар за высокія маральныя якасці; характарызаваць меладычнасць, трапнасць і выразнасць роднай мовы.	<i>УПЧ: вучыць самастойна вызначаць у гэтым творы вобразнае адлюстраванне пачуццяў і памкненняў птушак: спагадлівасць, добразычлівасць, нядобразыхчлівасць, справядлівасць, удзячнасць. УРМ: фарміраваць уменні вобразнага і трапнага выказвання.</i>
<i>Ур. 4, У Караткевіч. “Бацькаўшчына”:</i> развіваць вобразнае ўяўленне пры ўспрыманні мастацкага апісання прыроды; вучыць выяўляць вобразы і сродкі адлюстравання аўтарскіх пачуццяў, перажыванняў; развіваць вобразнае ўяўленне вучняў пры ўспрыманні мастацкага апісання прыроды; удасканалваць уменні ўзнаўляць карціны і вобразы, створаныя пісьменнікам.	<i>УПЧ: вучыць вылучэнню паказальных знешніх прыкмет птушак на падставе вобразных сродкаў, мастацкага тэксту (зварот да гэтых элементаў твора садзейнічае выпрацоўцы ўмення фармуляваць выказванне з элементамі апісання). УРМ: фарміраваць уменні выкарыстання ў вусным выказванні прыкладаў з мастацкіх твораў, у якіх заключаецца іх галоўная думка; выказвання вучнямі ўласных пачуццяў, якія з’явіліся пры ўспрыманні карцін прыроды ў рэальным жыцці, фармулёўкі галоўнай думкі выказвання, выкарыстання ў вусным выказванні-разважанні прыкладаў з твора, які раней характарызаваўся (разважанне аб самаахвярнасці сінячка, удзячнасці птушак).</i>
<i>Ур. 4, А. Грачанікаў. “Дрымотна ціснуцца кусты...”; Я. Крупенька. “Ёсць у кожнага з нас...”:</i> фарміраванне ўяўлення пра мастацкі вобраз.	<i>УРМ: вучыць захаванню ў пераказе эпізодаў твора адпаведных вобразных сродкаў (вобразы сінячка, пугача могуць быць выкарыстаны ў якасці прыкладаў у вусных выказваннях вучняў); фарміраваць ўменні вуснага выказвання з элементамі апісання і разважання.</i>

¹ Магчымы варыянт гэтай тэмы ў адпаведнасці з “Прыкладным каляндарна-тэматычным планавааннем...” – *Прырода майго краю: яна выклікае ў мяне захапленне!* Агульная мэта гэтага ўрока развіцця маўлення, паводле названай вышэй крыніцы, абагульніць і сістэматызаваць веды і ўменні, набытыя пяцікласнікамі пры вывучэнні раздзела падручніка “Мой чароўны беларускі край...”.

Працяг табл.

<i>Другі блок (пасля раздзела падручніка “За смугою стагоддзя”) 19-20 урокі</i>	
<p>Урок па вывучэнні твораў, вызначаных “Вучэбнай праграмай...”</p>	<p><i>УПЧ: У Караткевіч. “Чортаў скарб”</i> <i>УРМ: Абагульняльны ўрок-конкурс па раздзеле падручніка²</i></p>
<p><i>Ур. 7, Беларускія народныя казкі, іх віды і жанравыя адметнасці:</i> пазнаёміць з відамі народных казак, у прыватнасці, з чарадзейнымі; вучыць разумець асноўны канфлікт казкі, выдзяляць эпизоды, важныя для характарыстыкі казачных герояў.</p>	<p><i>УПЧ:</i> вучыць вызначаць від дадзенай казкі, будаваць магчымы яе працяг у выглядзе асобных чарадзейных эпизодаў, вызначаць асаблівасці вырашэння канфлікту ў казцы, вылучаць адпаведныя эпизоды-характарыстыкі ў “Чортавым скарбе”.</p> <p><i>УРМ:</i> фарміраваць уменні пабудовы канфлікту ва ўласна складзенай казцы і на яго аснове будаваць развіццё дзеяння ў невялікіх казачных эпизодах, звяртацца да непасрэдных характарыстык дзеючых асоб у складзенай вучнямі казцы.</p>
<p><i>Ур. 8, Чарадзейная казка “Залаты птах”:</i> вучыць вылучаць у літаратурнай казцы эпизоды, важныя для характарыстыкі казачных герояў, аналізу паводзін казачных персанажаў паводле выяўлення маральных каштоўнасцей, аналізаваць адметнасці будовы казкі, выяўляць элементы чарадзейнага</p>	<p><i>УПЧ:</i> вучыць вызначэнню рысаў характару казачных персанажаў у “Чортавым скарбе”, аналізаваць будову гэтай казкі і выяўляць элементы чарадзейнага ў ёй.</p> <p><i>УРМ:</i> вучыць вызначаць маральныя якасці казачных персанажаў, пра якіх вучні будуць апавядаць у складзенай імі казцы.</p>
<p><i>Ур. 10, Казкі пра жывёл “Музыка” і “Воўк і сабака”:</i> абагульніць веды вучняў пра жанравыя адметнасці казак.</p>	<p><i>УПЧ:</i> вучыць вызначаць жанравыя адметнасці казкі “Чортаў скарб”.</p> <p><i>УРМ:</i> фарміраваць уменні складаць казачныя эпизоды, казкі паводле задуманага сюжэту, выбраных казачных персанажаў і іх маральных якасцей.</p>
<i>Трэці блок (пасля раздзела падручніка “Казка ў жыцці падказка”) 40-41 урокі</i>	
<p>Урок па вывучэнні твораў, вызначаных “Вучэбнай праграмай...”</p>	<p><i>УПЧ: К. Каганец “Скрыпач і ваўкі”.</i> <i>УРМ: Вусная замалеўка на падставе ўласных назіранняў за прыроднымі з’явамі</i></p>
<p><i>Ур. 22, Я. Колас. “Крыніца”:</i> удасканальваць уменні вучняў па раскрыцці аўтарскага погляду на падзеі жыцця і на саміх герояў, іх паводзіны, перакананні.</p> <p><i>Ур. 25, У Караткевіч. Нямоглы бацька”:</i> спрыяць спасціжэнню вучнямі аўтарскай пазіцыі.</p>	<p><i>УПЧ:</i> вучыць выяўляць аўтарскі погляд на падзеі твора (фінал казкі К. Каганца “Скрыпач і ваўкі”).</p> <p><i>УРМ:</i> фарміраваць уменні выказваць уласны погляд, уражанні адносна з’яў прыроды на падставе асабистых назіранняў.</p>

² Форма ўдзелу ў конкурсе – *расказванне складзенай вучнем казкі.*

Працяг табл.

<p><i>Ур. 23, Я. Колас. “Крыніца”:</i> развіваць уменне дзяліць твор на сэнсавыя часткі, складаць план.</p>	<p><i>УПЧ:</i> развіваць уменне пераказваць мастацкі тэкст на падставе складзенага плана. <i>УРМ:</i> фарміраваць уменні перадаваць уласныя назіранні ў адпаведнасці з заданымі назіранняў і планам замалёўкі.</p>
<p><i>Ур. 29, А. Федарэнка. “Падслуханая казка”:</i> фарміраваць уменні вызначэння мастацкіх апісанняў прыроды, часу і месца дзеяння.</p>	<p><i>УПЧ:</i> вучыць вызначаць час, месца дзеяння, характарызаваць паслядоўнасць дзеяння. <i>УРМ:</i> вучыць назіраць за прыроднымі з’явамі, заўважаць у прыродзе адметныя яе праявы (дэталі).</p>
<p><i>Ур. 31, М. Багдановіч. “Зімой”:</i> развіваць вобразнае ўяўленне вучняў, здольнасць “бачыць” карціны прыроды.</p>	<p><i>УПЧ:</i> вучыць характарызаваць прыродную прастору, у якой развіваецца дзеянне твора. <i>УРМ:</i> вучыць маляваць словамі цэласную карціну пэўнай прыроднай прасторы.</p>
<p><i>Ур. 33, Я. Колас. “Песня лясога жаваранка”:</i> вучыць бачыць сувязь апісанняў прыроды з настроем і характарам чалавека, спрыяць спасціжэнню імі ролі эпітэтаў у мастацкім тэксце.</p>	<p><i>УПЧ:</i> фарміраваць уменні выяўлення ў казцы адчуванняў яе герояў і характарыстыкі іх пры дапамозе вобразных сродкаў. <i>УРМ:</i> вучыць заўважаць у прыродзе падрабязнасці і дэталі, вобразна характарызаваць іх пры дапамозе эпітэтаў.</p>
<p>Чацвёрты блок (пасля раздзела падручніка “Сцежкамі дзяцінства”) 64-65 урокі</p>	
<p>Урок па вивучэнні твораў, вызначаных “Вучэбнай праграмай...”</p>	<p><i>УПЧ:</i> Я. Брыль “Цюцік”. <i>УРМ:</i> Разгорнуты адказ на пытанне з элементамі характарыстыкі літаратурнага героя па адным з вивучаных твораў³</p>
<p><i>Ур. 45, Я. Колас. “У старых дубах”:</i> удасканальваць уменні характарызаваць героя па яго ўчынках, паводзінах, думках, перажываннях, параўноўваць характары і паводзіны герояў у межах аднаго твора, рабіць высновы абгрунтаўваць свае ацэнкі.</p>	<p><i>УПЧ:</i> вучыць вызначаць ключавыя эпізоды, у якіх раскрываюцца адносіны герояў апавядання да сабакі з улікам паводзін апошняга. <i>УРМ:</i> фарміраваць уменні рабіць падгульненні пра літаратурнага героя, вызначаць спосабы яго характарыстык у мастацкім творы.</p>
<p><i>Ур. 51, А. Кудравец. “Цітаўкі”:</i> вучыць вызначаць ключавыя эпізоды, важныя для характарыстыкі герояў, асэнсоўваць этапы развіцця дзеяння, акрэсліваць ланцужок падзей. <i>Ур. 56, Г. Далідовіч “Страта”:</i> вучыць вылучаць эпізоды, важныя для характарыстыкі персанажаў.</p>	<p><i>УПЧ:</i> вучыць характарызаваць учынкi розных літаратурных герояў “Цюціка” да сабакі. <i>УРМ:</i> фарміраваць уменні вылучаць гадоўнае ў паводзінах літаратурнага героя.</p>

³ Пытанні для ўрока развіцця маўлення пералічаны ў “Прыкладным каляндарна-тэматычным планаванні...”; выбіраем адно з іх дзеля ілюстрацыі: “Дружба Сяргея з Бурыкам” (У. Караткевіч “Былі ў мяне мядзведзі”).

Заканчэнне табл.

<p><i>Ур. 52, А. Кудравец. “Цітаўкі”:</i> вучыць падсумоўваць назіранні за паводзінамі герояў, звяртаючы ўвагу на раскрыццё душэўнага стану персанажаў.</p>	<p><i>УПЧ:</i> вучыць характарызаваць душэўны стан літаратурных герояў (дзяцей) у сувязі з адносінамі дарослых да сабачкі. <i>УРМ:</i> фарміраваць уменні даваць ацэнкі літаратурнаму герою ў адпаведнасці з яго ўчынкамі і перажываннямі.</p>
<p><i>Ур. 58, М. Лужанін. “Добры хлопец ‘Дзік’”:</i> вучыць характарызаваць стасункі паміж чалавекам і жывёлінай, каменціраваць паводзіны апошняй у розных сітуацыях. <i>Ур. 61, У Караткевіч. “Былі ў мяне мядзведзі”:</i> вучыць засяроджваць увагу на ўзаемаадносінах чалавека і жывёліны.</p>	<p><i>УПЧ:</i> вучыць характарызаваць стасункі паміж літаратурнымі героямі ў кантэксце іх адносін да сабачкі. <i>УРМ:</i> фарміраваць уменні падрыхтоўкі разгорнутага адказу на пастаўленае пытанне: сяброўства літаратурнага героя з жывёлінай.</p>
<p><i>Ур. 61, У Караткевіч. “Былі ў мяне мядзведзі”:</i> фарміраваць уменні вызначэння ідэі твора на падставе значэння вобраза Бурыка і гісторыі яго сяброўства з Сяргеям.</p>	<p><i>УПЧ:</i> вучыць асэнсоўваць выхаваўчае значэнне твора на падставе засваення яго ідэі. <i>УРМ:</i> фарміраваць уменні выказваць агульны вывад у адносінах да зробленай характарыстыкі Сяргея і Бурыка.</p>

Каляндарнае планаванне ўрокаў пазакласнага чытання і ўрокаў па развіцці маўлення ў сувязі з прыведзенымі вышэй прапановамі можа здзяйсняцца ўжо ў адпаведнасці з узроўнем падрыхтаванасці вучняў, творчымі іх здольнасцямі і інш.

Магчымымі формамі падрыхтоўчай працы да ўрокаў пазакласнага чытання і непасрэдна на гэтых уроках могуць быць тыя, якія прапанаваны М. Верціхоўскай у кантэксце падрыхтоўкі да ўрока і яго правядзення па творы А. Федарэнкі “Шчарбаты талер” [2, с. 127-167].

Этапы ж падрыхтоўкі да ўрокаў па развіцці мовы могуць быць наступнымі: а) аб’яўленне тэм і прыблізных да іх планаў у самым пачатку працы з адпаведным раздзелам падручніка (форма – друкаваная: на стэндзе ў кабінце беларускай мовы і літаратуры, у выглядзе індывідуальных заданняў для вучняў з рознымі ўзроўнямі падрыхтаванасці); б) назапашванне фактаў, фарміраванне адпаведных уменняў (на перспектыву – УРМ, УПЧ) пры вывучэнні твораў для абавязковага чытання; на кожным уроку мэтазгодна здзяйсняць кароткі (прыблізна ў 5 хвілін) зварот да перспектывы выкарыстання назапашаных ведаў і ўменняў на адпаведных уроках развіцця маўлення і пазакласнага чытання; пры гэтым неабходна рабіць апорныя запісы ў літаратурных сшытках; в) невялікія твор-

чыя дамашнія заданні, якія маюць на мэце перспектыўную падрыхтоўку да ўрокаў развіцця маўлення па адпаведных тэмах.

Заклучэнне

Такім чынам, прапанаваны тут этап працы ў сістэме перспектыўных ліній пры вывучэнні беларускай літаратуры ў пятым класе спрыяе наступнаму: а) фарміраванню ўменняў аналізу мастацкага твора з паралельным паступовым назапашваннем неабходных ведаў не толькі для працы па вывучэнні іншых твораў з адпаведных раздзелаў падручніка, а і для будучага вывучэння твораў, вызначаных вучэбнай праграмай для пазакласнага чытання, б) фарміраванню адпаведных уменняў творчага выказвання вучняў у працэсе іх падрыхтоўкі да ўрокаў па развіцці маўлення і пры непасрэдным іх правядзенні. Усё гэта служыць больш паспяховаму засваенню вучнямі матэрыялу беларускай літаратуры ў пятым класе.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Вучэбная праграма для агульнаадукацыйных устаноў з беларускай і рускай мовамі навучання. Беларуская літаратура V – XI класы / Зацв. Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь. – Мінск : Іац. Ін-т Адукацыі, 2010. – С. 43.
2. **Верціхоўская, М.І.** Урокі літаратуры: пошук і творчасць : дапаможнік для настаўнікаў / Марыя Верціхоўская. – Мінск : Літаратура і Искусство, 2008. – 224 с.
3. Прыкладнае каляндарна-тэматычнае планаванне па вучэбным прадмеце “Беларуская літаратура” на 2010/2011 навучальны год (V клас агульнаадукацыйных устаноў з беларускай і рускай мовамі навучання) // Рэжым доступу : <http://www.adu.by/modules.php?name=News&file=article&sid=6603> – Дата доступу : 09.03.2011.

Паступіў у рэдакцыю 30.08.2011 г.